

TURISZTIKAI VERSENYKÉPESSÉG ÉS A POTENCIÁL KAPCSOLATA AZ ÉSZAK-MAGYARORSZÁG RÉGIÓBAN¹

Gyurkó Ádám¹ – Bujdosó Zoltán²

¹*Eszterházy Károly Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, gyurko.adam@uni-eszterhazy.hu*

²*Eszterházy Károly Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, bujdosozoltan@uni-eszterhazy.hu*

DOI: 10.33538/TVT.190403.1

Absztrakt

Jelen tanulmány témája egy turisztikai versenyképesség vizsgálat eredményeinek ismertetése, továbbá célja statisztikai elemzési módszerekkel összevetni egy korábbi turisztikai potenciál vizsgálat eredményeivel. Az Észak-Magyarország régió végzett versenyképességi vizsgálat egy hazai szerzők által többször is alkalmazott módszertan alapján történt. A vizsgálat fontos eredményekkel szolgál a helyi és/vagy térségi döntéshozók számára, ugyanis körvonalazódik, hogy a turizmus területfejlesztési eszközként való alkalmazása milyen eredményekkel járhat egy település vagy térség fejlődésében. Továbbá a statisztikai összehasonlító elemzés megmutatja milyen kapcsolat áll fenn a turisztikai versenyképesség és potenciál között. A két tényező közötti kapcsolat versenyhátrányos térségek, települések számára fontos tanulsággal szolgálhat, ugyanis ebben az esetben a turisztikai fejlesztések alacsony határfokkal térülnek meg. Versenyhátrányos helyzetben elsősorban a turisztikai alpinfrastruktúra kialakítása kell, hogy prioritást élvezzen. Jelen kutatás a jövőre nézve egy remek kiindulási alap a régió tényleges idegenforgalmának megismeréséhez.

Kulcsszavak: *turizmus, területfejlesztés, versenyképesség, magterületek, Észak-Magyarország régió*

Abstract

The current studies topic is the summary of the results of a tourism competitiveness survey in addition, to compare them with the results of a previous research. The target area is the Northern Hungary region, the competitiveness analysis based on a methodology applied several times by Hungarian authors. The study provides important results for local and/or regional prominence persons; the research shows the results of tourism in the development of a settlement or region. In addition, statistical comparative analysis shows the relationship between tourism competitiveness and potential. The relationship between these two factors can be an important lesson for the disadvantaged regions and settlements, because in this case tourism development works with low efficiency. In the case of a competitive disadvantage, the development of basic tourism infrastructures are the primary importance. This research is an excellent starting point for understanding the real tourism in the Northern Hungary region.

Keywords: *tourism, regional development, competitiveness, core area, Northern Hungary region*

¹ A kutatás/publikáció az „EFOP-3.6.1-16-00001 Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen” című projekt támogatásával készült.

Bevezetés

A turisztikai versenyképesség megállapítása többféle módon lehetséges, eltérő módszertanok mentén. Az egyik legismertebb az OECD által 2013-ban publikált nemzetközi módszertan (DUPEYRAS – MACCALLUM 2013, MAGYAR TURIZMUS ZRT. 2014). A turisztikai versenyképesség az OECD értelmezésében a következőképpen értelmezhető, „a desztináció azon képessége, hogy optimalizálja vonzerejét a lakosság és a nem ott lakók körében egyaránt; minőségi, innovatív és vonzó (például jó ár-érték arányú) turisztikai szolgáltatásokkal várja a fogyasztókat; és hogy részesedést szerezzen a belföldi és a nemzetközi piacokon; mindezt úgy, hogy a turizmust támogató forrásokat hatékonyan és fenntarthatóan használja.” (DUPEYRAS – MACCALLUM 2013, MAGYAR TURIZMUS ZRT. 2014).

Az OECD által bemutatott indikátorok négy nagy csoportba oszthatók. Ezek a turizmus teljesítményét és hatásait reprezentáló adatok, a célállomás vonzereje, politikák és gazdasági lehetőségek, továbbá a desztináció képessége a minőségi és versenyképes turizmusra. A mérőszámokra összesen 20 indikátort határozott meg az OECD, melyek 11 kulcsindikátort, 5 kiegészítő és 4 a jövőben fejlődést mutató indikátorra bonthatók.

A meghatározott 11 kulcsfontosságú indikátor a következő

1. A turizmushoz közvetlenül kapcsolódó GDP,
2. A beutazó turizmusból származó bevételek egy látogatóra számítva, küldőpiaconként,
3. A szálláshelyeken regisztrált vendégéjszakák száma,
4. A turisztikai szolgáltatások exportja,
5. A turisztikai szolgáltatások termelékenysége,
6. Vásárlóerő-paritás és a turisztikai szolgáltatások árai,
7. Vízumkérelmek,
8. Természeti erőforrások és biodiverzitás,
9. Kulturális és kreatív erőforrások,
10. Látogatói elégedettség,
11. Nemzeti turizmusfejlesztési akcióterv.

Az OECD által javasolt versenyképességi vizsgálat egyes indikátorainak mérhetősége megkérdőjelezhető, továbbá az egyes térségekre való adaptálása és így az összehasonlítása szintén nehézségekbe ütközhet.

Jelen tanulmány versenyképességi számítása nagyban eltér az OECD által javasolt vizsgálttól, mely az indikátorok eltérésében is megmutatkozik. A módszertan adatbázisát a szállásdíjbevételek, állandó népesség, vendégéjszakák és a szállásadóhelyek kapacitásai adták. A módszertan részletesebb bemutatására a 2. fejezetben kerül sor.

A regionális versenyképesség számításában hazai tekintetben is figyelemreméltó tanulmányok születtek, melyek a társadalmi-gazdasági tényezők szorzatára képesek bontani a relatív lakossági jövedelmeket (LENGYEL 2000, KISS 2003, NEMES-NAGY 2006, PÉNZES 2014, VASVÁRI 2016). Az említett tanulmányokban foglalt módszertanok felhasználásával és turisztikai indikátorok beiktatásával megállapítható a relatív turisztikai versenyképesség is (TÓTH – DÁVID 2011, VASVÁRI 2016).

Az OECD versenyképességi mutatóján felül számos nemzetközi gyakorlatra van még példa. A teljesség igénye nélkül néhány ismertebb mutató kerül még ismertetésre.

Az első a World Economic Forum (WEF) által kidolgozott módszertan a Travel and Tourism Competitiveness Index (TTCI). A szervezet 2007 óta évente publikálja a Travel and Tourism Competitiveness Report elnevezésű kiadványukban (BLANKE – CHIESA 2009, PAPP 2012). A módszertan alapja, hogy a vállalkozások versenyképességén keresztül igyekeznek mérni a célterület versenyképességét. A vizsgált paraméterek 14 pillért és 3 alindexet tartalmaznak:

1. Szabályozási keret: A politikai szabályozás, környezeti fenntarthatóság, biztonsági tényezők, egészségügyi jellemzők, turizmus szektor hangsúlyosságának vizsgálata tartozik ide. Mérhető például a vállalkozás indításának költsége, a rendőrségi szolgáltatások megbízhatósága, vagy a turisztikai vásárokon való részvétel mértéke.
2. Üzleti környezet és infrastruktúra: Idetartozik a légi, földi, technikai és turisztikai infrastruktúra adatai, továbbá az ágazat ár-versenyképessége. Mérhető például az utak állapota, hotelszobák száma, üzemanyagárak.
3. Emberi, természeti és kulturális erőforrások: A vizsgálat tárgyát képezi a humán erőforrás, a turisztikai szakértelem, a természeti és kulturális erőforrások (PAPP 2012).

A módszer eredményei és használhatósága több szempontból is megkérdőjelezhető, például nem ismert a mögötte húzódó elméleti háttér és a kiválasztott mérőszámok megfelelősége is kérdéses lehet. Ezen felül az egyes országos sajátos gazdasági, ágazati struktúráját sem veszi figyelembe a módszer.

Gazdasági versenyképességi mutató a Global Competitiveness Index (GOI), melyet évente a Világgazdasági Fórum publikál. A mutató 141 országot vizsgál, 103 különböző indikátor mentén. Ezen indikátorok részletes bemutatása a tanulmány terjedelme miatt nem kerül részletezésre. Az indikátorokat 4 fő csoportba lehet sorolni, mint a gazdasági ökoszisztéma, a humántőke, a piacok és az innovációs ökoszisztéma.

A világhírű IMD svájci üzleti iskola Versenyképesség Központja (IMD World Competitiveness Center) 1989 óta teszi közzé Évkönyv formájában versenyképességi rangsorát (World Competitiveness Yearbook, WCY). Ebben összesen 258 indikátorra építenek és 63 ország relatív rangsorát adják. A statisztikai adatok (pl.: foglalkoztatás, kereskedelmi adatok) kétszeres súllyal szerepelnek a vizsgálatban a "puhább" adatokhoz képest, amelyeket vállalatvezetői véleményfelmérésből nyernek olyan fontosabb ügyekről, mint a korrupció, a környezetvédelmi problémák, vagy az életminőség megítélése (VARGA 2014).

A továbbiakban szakirodalmi áttekintés, majd egy turisztikai perspektívájú versenyképességi vizsgálat eredményei kerülnek bemutatásra, mely egy általános gazdasági versenyképesség számítás módszertanának átvételével került alkalmazásra. Jelen fejezetben bemutatott versenyképességi mutatókhoz eltérő módszerekkel és adattartalommal rendelkezik az alkalmazott módszertan. Ennek részletei az anyag és módszertan fejezetben olvashatók.

1. Szakirodalmi áttekintés

Magyarország idegenforgalmi fejlődéstörténete 1945 után a II. világháborút követő helyreállítások után került új fejlődési pályára. 1945-1947 között Európa legnagyobb részén az életviszonyok megfelelő szintre való visszaállítása volt az elsődleges cél. Ezzel egyidőben indult meg a turizmus újjászervezése, azonban ebben az időszakban Európában, így hazánkban is az idegenforgalmat a megszálló katonák, hivatalos úton lévőkhöz kapcsolhatóként lehetett értelmezni. Hazánkban a szovjet alakulatok igényeihez kellett igazodni. A Rákosi-kor idegenforgalmát a szektor tervgazdasági keretek közé való sorolása jellemezte, továbbá az alapinfrastruktúra kiépítése került előtérbe (REHÁK 2011).

Magyarország turizmusa a szocialista rendszer alatt kezdett gazdaságilag is fontos szektorrá fejlődni. Az első fontos törvénykezést az 1971. évi terület- és településfejlesztési törvény jelentette a hazai idegenforgalom számára. A törvénykezés 1006/1971.II.3. pontja két fontos turisztikai prioritást határozott meg (AUBERT 2001).

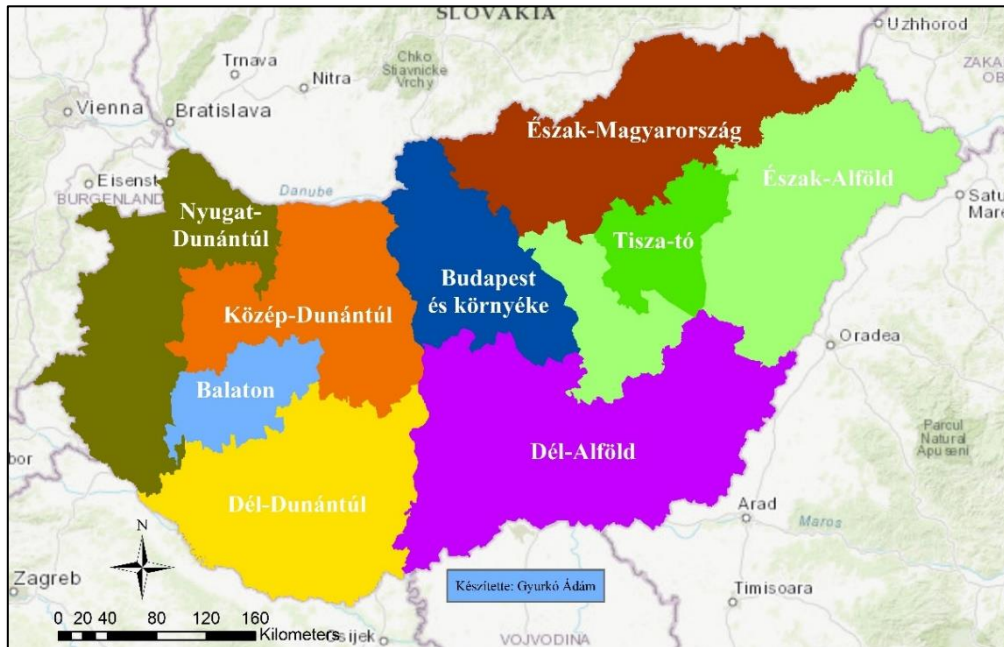
- Balaton, Budapest és a gyógyfürdők fejlesztése, melyek a külföldi vendégkört csábító desztinációk,
- Urbanizálódó térségekben a hétvégi rekreációs funkciót betöltő turizmus fejlesztése.

Turisztikai szempontból a szocializmus talán legnagyobb eredményeként könyvelhető el az 1988-as Világkongresszus rendezési jogának elnyerése. Körülbelül 7 000 utazási szakember érkezett hazánkba, melynek eredménye, hogy Magyarország felkerült a nemzetközi turizmus világtérképére (RUBOVSKY – SZIGETI – WALKÓ 2009).

A rendszerváltozást követően Magyarországon kedvezőtlen folyamatok indultak meg az idegenforgalomban. Ennek oka, hogy Magyarország elveszítette korábbi kiemelt szerepkörét a szocialista országok között, Közép-Kelet Európa egésze megnyílt a turisták számára. A kelet- és nyugatnémet rokonok, barátok számára a határnyitással már szükségtelemmé vált Budapest és a Balaton, mint találkozóhely. Az új politikai, gazdasági struktúra új versenyhelyzetet is teremtett, ahol már a magyarországi turisztikai kínálatnak a nyugat-európai szinthez mérten kellett megfelelni. A 90-es évek elején a turizmusban hamar beindult az állami vállalatok privatizációja, melyet gyakorlatilag teljes mértékben magánkézbe adtak (RUBOVSKY – SZIGETI – WALKÓ 2009). A Balaton térsége természeti és kulturális adottságainak köszönhetően történetiségében mindig is a magyar idegenforgalom egyik legkedveltebb desztinációja volt (TÓTH 2005).

Magyarországon 1996 óta beszélhetünk tudatos regionális turisztikai intézményfejlesztésről, melyet az Országos Területfejlesztési Törvény (1996. évi XXI. törvény) és az Európai Unió integrációs szándéka alapozott meg. Az idegenforgalom regionális irányításának alulról történő szerveződése csupán a Balatonon és a Dél-Dunántúlon bontakozott ki. A csekély számú szerveződés következtében az Országos Idegenforgalmi Bizottság 1997-ben határozott kilenc turisztikai régió kialakításáról, melyek az ország teljes területét lefedik (AUBERT 2001).

1. ábra: Magyarország idegenforgalmi régiói

Forrás: Saját szerkesztés

A turisztikai régió lehatárolás a statisztikai régiókkal szemben két különálló térséggel, a Balatonnal és a Tisza-tóval bővült (1. ábra). Továbbá az Észak-Magyarország turisztikai régióinak nem része Nógrád megye nyugati része, mely turisztikai értelemben a Dunakanyar és így a Budapest és környéke régióhoz kapcsolódik. Az Észak-Magyarország régió egyes Dél-Heves és Dél-Borsod-Abaúj-Zemplén megye települései turisztikai régió tekintetében a Tisza-tóhoz tartoznak. Jelen tanulmány célterületeként a statisztikai Észak-Magyarország régió szolgált.

Hazánkban kilenc turisztikai régió volt (1. ábra), melyeket a 28/1998. (V. 13.) IKIM rendelet nevesített. Ezen rendelet szerint az idegenforgalommal kapcsolatos helyi feladatokat a lehatárolt régiókon belül kell ellátni. Létrehozásuk elsődleges célja a turisztikai fejlődést szolgáló térségi és helyi erőforrások ösztönzése, az együttműködés erősítése és koordinálása volt. Kezdetben nyolc régiót határoztak meg, melyet 2000-ben kiegészítettek a Tisza-tóval.

Az 1990-es éveket követően a legjelentősebb hazai turizmusfejlesztési intézkedést a 2000-2003 közötti Széchenyi Terv jelentette. A program célul tűzte ki az idegenforgalom minőségi fejlesztését, mely a belföldi és nemzetközi turizmus élénkítésén és a turizmus teljesítményének növelésén alapult (AUBERT et al. 2010). A fejlesztési terv legnagyobb eredménye, hogy a hazai turisztikai szezon 221 napról 316 napra nőtt. Ez a jelentős egészségügyi turisztikai fejlesztéseknek köszönhető, mely a hazai idegenforgalom vezető turisztikai terméke. A program következménye volt a turizmus ezen szektorának hazai megújulása, mely számos gyógyfürdőfejlesztést jelentett országos szinten. Továbbá fontos megemlíteni, hogy a fejlesztési program 100%-ban hazai forrásból valósult meg, mely jól mutatja az idegenforgalom nemzetgazdasági jelentőségét és az akkori politika viszonyát ezen ágazathoz (AUBERT et al. 2010).

Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozása révén számos turisztikai beruházás valósult meg. 2004-2006 között az I. Nemzeti Fejlesztési Terv keretében váltak elérhetővé pénzügyi források. A legjelentősebb pénzeszközök a Regionális Operatív Program keretében jelentkeztek, mely hozzájárult a nemzeti területfejlesztési célkitűzések eléréséhez. A turisztikai szektort is jelentősen érintő következő ciklus a 2007-2013-as, melynek neve kezdetben Új Magyarország Fejlesztési Terv, majd 2010-től Új Széchenyi Fejlesztési Terv volt. Az idegenforgalmi projektek támogatására a Regionális Operatív Programok keretében nyílt lehetőség.

A jelenlegi 2014-2020-as Széchenyi 2020 elnevezésű fejlesztési terv hosszútávú célkitűzése, hogy Magyarország Európa egyik legnépszerűbb fogadó területévé váljon. Ezt az alábbi célkitűzések mentén kívánja elérni a fejlesztési terv.

1. Magyarország legyen a világ első 30 országa között a turizmus versenyképessége alapján
2. A legfontosabb nemzeti turisztikai termékek sikeres fejlesztése
3. Stabílan működő turisztikai szervezeti rendszer teljes kiépítése
4. A belföldi és nemzetközi turisztikai alapmutatók javítása
5. Sikeres nyitás új piacok felé
6. Budapest legyen az európai és közép-európai TOP desztinációk között, a Balaton legyen elismert európai üdülő desztináció

Tehát az idegenforgalom hazai fejlődéstörténete folyamán mindig is kulcsszerepet töltött be nemzetgazdasági szinten. Ebből adódóan szervezeti irányítása, politikája egyaránt sajátos fejlődési utat jért be.

A turizmuspolitikában nemzeti, regionális, lokális és vállalati szinteket különböztethetők meg, a szintek közötti hierarchia kifejezi a politikák egymásra épülését. (KARDOS 2011)

A szektóban az állami irányítás meghatározó jelentőségű, mely az alább tevékenységek során nyilvánul meg.

- Jogszabályalkotás,
- Stratégiai tervezés, végrehajtás irányítása, ellenőrzés,
- Turizmusfejlesztési eszközök, források biztosítása, pályázati rendszer működtetése,
- A turizmus központi, regionális és helyi szervezetrendszerének kialakítása, működtetése, az alulról-felfelé kiépülő, állami és magán együttműködésen alapuló turisztikai desztináció menedzsment rendszer kialakulásának és működésének elősegítése,
- Országimázs-építés, országos vonzerő megismertetése a nemzeti turisztikai marketing-tevékenység ellátásával,
- Kiemelt turisztikai termékek fejlesztése, szükséges infrastruktúra kialakítása, minőségi fejlesztésének elősegítése,
- Érdekérvényesítés, koordináció,
- A turisztikai statisztikai mérési rendszer működtetése,
- Részvétel a turizmussal kapcsolatos nemzetközi együttműködésben. (KARDOS 2011)

A hazai turizmus szervezeti felépítésének csúcán mindig is az Országgyűlés állt, a meghatározó törvényeket alkotja meg a szektorban. A turizmus állami feladatok végrehajtásáért a mindenkori kormány felel. Optimális idegenforgalmi kormányzásnak az tekinthető, ha a szektor önálló közigazgatási szervként működik. Hazai viszonylatban egy minisztériumon belül önállóan működő egységeként jelenik ez meg. Egyes országokban (pl. Spanyolország), önálló minisztériumot kap a turizmus. Magyarországon az idegenforgalom az egyes kormányzati ciklusokban többféle minisztériumokhoz tartozott. (KARDOS 2011)

Az irányító szervezet a turizmussal kapcsolatos feladataik ellátásában szakmai tanácsadó és előkészítő testület segítségét veszi igénybe. Ilyen szervezet volt az Országos Idegenforgalmi Bizottság, majd a Nemzeti Turisztikai Bizottság. A minisztériumi szint alatt több országos és regionális szakmai szervezet is található, melyek működésükkel jelentősen hozzájárulnak a hazai turizmusfejlesztés optimális kijelöléséhez.

A fent említett szakmai szervezetekből az egyik legsokoldalúbb tevékenységi körrel a Magyar turizmus Zrt. bír, mely mára már Magyar Turisztikai Ügynökség néven ismeretes. A szervezet elődje 1994-ben jött létre az Országos Idegenforgalmi Hivatal elődjeként. Az alapvetően marketingtevékenységet folytató szervezet a teljesség igénye nélkül a következő tevékenységi köröket látja el. A turizmusfejlesztés irányítása és stratégiájának meghatározása a turisztikai térségek fejlesztésének állami feladatairól szóló törvény alapján, desztinációs megközelítésben. Továbbá országos szinten koordinálja a turizmusmarketinget, beleértve a magyarországi turisztikai márkarendszer kialakításával kapcsolatos feladatokat és a belföldi, illetve nemzetközi marketing- és kommunikációs tevékenységet is.

A szervezet korábban térségi irodákat is működtetett (Regionális Marketing Iroda), azonban ezek megszüntetésre kerültek 2016 év végén, mivel a turisztikai fejlesztések alapegysége a desztináció lett.

Regionális és helyi turisztikai szervezetként a Turisztikai Desztináció Menedzsment szervezetek továbbra is jelen vannak. A TDM-ek összekapcsolják a desztinációban érintetteket (önkormányzatok, vállalkozások, szakmai és civil szervezetek, lakosság). Önkéntes alapon szerveződnek, megfelelő kompetenciákkal, eszközökkel és szakemberekkel ellátottak. Elsődleges feladatuk, hogy adott földrajzi térségben kialakítják és működtetik a turizmus rendszerét, elősegítik a versenyképes turizmus által a desztináció fejlődését. (KARDOS 2011)

2. Módszertan

A módszertan alapját egy általános versenyképességi vizsgálat jelentette, melyet idegenforgalmi mutatókkal helyettesítve megállapítható egy térség vagy település turisztikai versenyképessége. A területi versenyképesség kiszámításához szükséges képletet, jövedelem/fő tényezőkre bontását korábban több hazai szerző is alkalmazta (LENGYEL 2000, KISS 2003, NEMES NAGY 2004, PÉNZES 2014, VASVÁRI 2016).

Az említett általános versenyképesség számítás négy fő idősoros – 2004 és 2016 közötti eredmények átlagai kerültek be a képletbe – adat felhasználásával történt, ezek jelölésekkel az alábbiak.

J = Adóköteles jövedelem

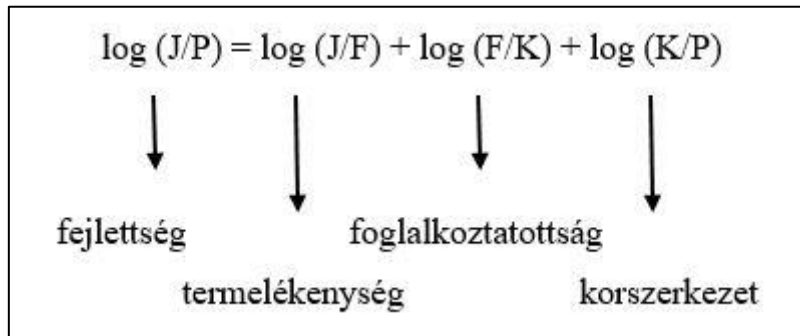
P = Állandó népesség

F = Adófizetők száma

K = Munkaképes korú népesség

Az alkalmazott módszer alapján a kiszámítandó képlet az alábbi módon került alkalmazásra (2. ábra).

2. ábra: Területi (települési) versenyképesség számítása

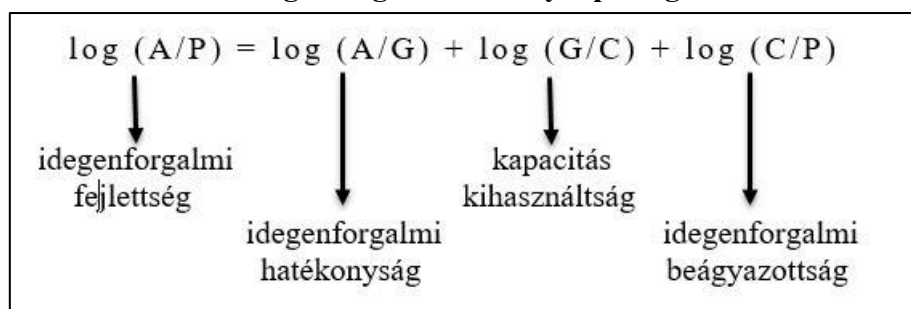

Forrás: Saját szerkesztés

A célterületként szolgáló Észak-Magyarország régió településeire kapott eredmények a számítások után átlagolásra kerültek a fejlettség alapján, így két nagy kategória alakult ki, melyek a versenyelőnnyel és a versenyhátránnyal bíró települések. Ezt követően a termelékenység, a foglalkoztatottság és a korszerkezet is átlagolásra került, melyek alapján a településeket összesen 14 kategóriába nyílt lehetőség besorolni. Ezen kategóriák a turisztikai versenyképesség módszertanának bemutatása után szereplő kategóriákhoz hasonlatos.

A területi versenyképességi módszertan adatainak cseréjével meghatározható a turisztikai versenyképesség képlete is. Ilyen típusú versenyképességi vizsgálatokat több hazai szerző is alkalmazott már (BUJDOSÓ et al. 2011, DÁVID 2011, VASVÁRI 2016). Jelen tanulmány alapját jelentő módszertan is ezen gyakorlatok mentén lett kivitelezve. A módszertan alapján a kiszámítandó képlet az alábbi módon került alkalmazásra (3. ábra).

3. ábra: Idegenforgalmi versenyképesség számítása

Forrás: Saját szerkesztés

A = Szállásdíjbevétel P = Állandó népesség G = Vendégéjszaka C = Kapacitás

A számítás elvégzéséhez szükséges adatok a KSH adatbázisból származnak. A turisztikai statisztikai adatokat gyakran jellemzik, hogy egy-egy évben jelentősebb kiugrások vagy visszaesések következnek be, így hosszabb idősor adatai kerültek elemzésre. A kezdődátum a 2004-es év, mely a kutatás készítésekor a 2016-os legfrissebb statisztikai adatokig került felhasználásra. Ezen több mint egy évtized statisztikai adatok átlagával lett számolva a képlet.

A számítás eredményeképpen 14 kategóriába lehetett besorolni a településeket, ezen kategóriák az alábbiak.

1. Versenyelőny (átlag feletti idegenforgalmi csoport)

1.1. Komplex versenyelőny

1.1.1. Minden tényezőben az átlagnál kedvezőbb helyzet

1.2. Többtényezős versenyelőny

1.2.1. Csak az idegenforgalmi hatékonyság tényezőben kedvezőtlen pozíció

1.2.2. Csak a kapacitáskihasználtság tényezőben kedvezőtlen pozíció

1.2.3. Csak az idegenforgalmi beágyazottság tényezőben kedvezőtlen pozíció

1.3. Egytényezős versenyelőny

1.3.1. Az az idegenforgalmi hatékonyság tényezőben kedvező pozíció

1.3.2. A kapacitáskihasználtság tényezőben kedvező pozíció

1.3.3. Az idegenforgalmi beágyazottság tényezőben kedvező pozíció

2. Versenyhátrány (átlag alatti idegenforgalmi csoport)

2.1. Egytényezős versenyhátrány

2.1.1. Kedvezőtlen idegenforgalmi hatékonyság pozíció

2.1.2. Kedvezőtlen kapacitáskihasználtság pozíció

2.1.3. Kedvezőtlen idegenforgalmi beágyazottság pozíció

2.2. Többtényezős versenyhátrány

2.2.1. Kedvezőtlen idegenforgalmi hatékonyság és kapacitáskihasználtság pozíció

2.2.2. Kedvezőtlen kapacitáskihasználtság és idegenforgalmi beágyazottság pozíció

2.2.3. Kedvezőtlen idegenforgalmi hatékonyság és idegenforgalmi beágyazottság pozíció

2.3. Komplex versenyhátrány

2.3.1. Minden tényezőben átlag alatti pozíció

Az idegenforgalmi versenyképesség megállapításának jelen formája települési szinten került meghatározásra. Azonban a módszertan átalakításával lehetőség nyílik térségek, régiók összehasonlító elemzésének megtételére is (TÓTH 2010, DÁVID – TÓTH 2012).

A versenyképesség megállapításán túl statisztikai vizsgálatra is sor került a turisztikai versenyképesség és magterületi lehatárolás eredményei között. Ezt a korreláltság meghatározása jelentette a két tényező között.

A turisztikai versenyképesség a potenciállal való összevetés alapját egy már meglévő és publikált kutatási eredmény adta (GYURKÓ 2018). Ezen magterületi lehatárolás módszertana és eredményei korábbi publikáció kapcsán ismertetésre került. Így jelen publikáció részleteiben nem, csak felületesen tartalmazza ezen eredményeket és módszertant. Az említett tanulmány módszertana és eredményei a továbbiakban kerül rövid összefoglalásra.

Az Észak-Magyarország régió turisztikai magterület lehatárolása öt paramétervizsgálat mentén került meghatározásra. A paraméterek meghatározásában AUBERT – SZABÓ (2007) munkássága szolgált szakmai alapként. Az öt vizsgálati tényező eltérő súlyszámokkal kerültek figyelembevételre, melynek használatát a paraméterek közötti hierarchia indokolta. Az alábbi súlyszámok hasonlóképpen kerültek meghatározásra, mint az alapul vett módszertan, melyet a célterületek közötti hasonlóság is indokolt. A Dél-Dunántúl és az Észak-Magyarország régió gazdasági és társadalmi mutatói hasonló képet mutat. Mindkét térség rendelkezik nagyvárosi, gazdaságilag kiemelt térséggel (Miskolc és Pécs). Továbbá mindkét területen összefüggő halmozottan hátrányos helyzetű településcsoportok is megfigyelhetők. Idegenforgalmi termékinálat tekintetében mindkét régióban található nagymúltú kulturális értékek, gyógyfürdők, nagy kiterjedésű vízparti üdülőhelyek és nagy turisztikai potenciált rejtő középhegységek.

1. Jelenlegi vonzerők – 20%
2. Meghatározó turisztikai termékek – 25%
3. Forgalmi mutató – 30%
4. Turisztikai hálózatok és fejlesztési aktivitás – 20%
5. Helyi idegenforgalmi adó – 5%

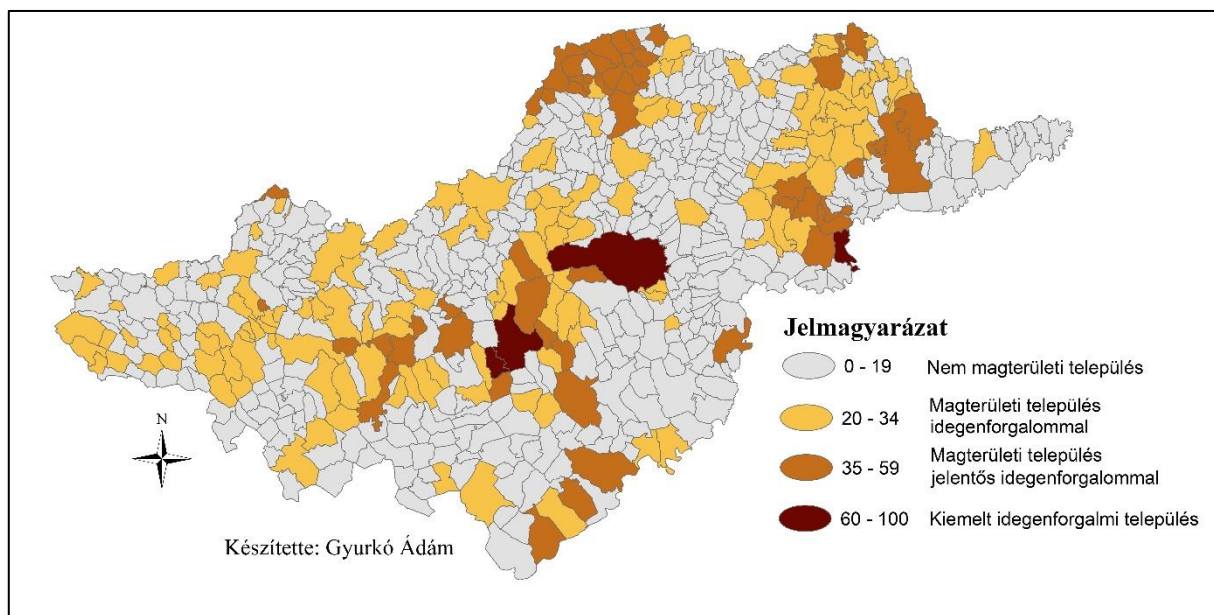
A vizsgálati paraméterek a régió 610 településeinek vizsgálatát jelentette. A települések egyesével történő vizsgálata előtt bizonyos esetekben szükségszerűnek mutatkozott egy objektív szűrő beiktatása, mely lényegesen leredukálta a vizsgálandó települések számát. A vonzerő értékelésnél ezt a szűrést az idegenforgalmi adóbevétel és a vendégéjszakák száma jelentette. Azon települések, ahol hosszú időn át – bő egy évtized – nem realizálódott adóbevétel és nem volt vendégéjszaka, kikerültek a vonzerővizsgálatból. Speciális esetben – leginkább kisebb településeken, falvakban – előfordulhat, hogy elsődleges szuprastruktúra nélkül alakul ki akár országos vagy azon túlnyúló turisztikai vonzerő, például nemzeti parkok, történelmi emlékhelyen kapcsán (MICHALKÓ 2016). Az Észak-Magyarország régió esetében viszont ilyen vonzerővel bíró település nem található.

3. Eredmények

Elsődleges kutatási cél volt a turisztikai irányultságú versenyképesség felmérésével, hogy következtetni lehessen a turisztikai versenyképesség területfejlesztésben betöltött szerepére. A kutatás célterülete az Észak-Magyarország statisztikai régió, mely kiváló turisztikai adottságokkal bír. A társadalmi-gazdasági mutatók gyengesége nem feltétlenül jelenti, hogy egy településen, térségben nem lehet sikeres turizmussal számolni. A területfejlesztés, tudatos turizmusfejlesztés számára viszont fontos lehet egy olyan versenyképességi mutató, mely mérhető összefüggést mutat a turisztikai potenciállal. Így a turizmus területfejlesztésre gyakorolt lehetséges hatásait megfelelő súllyal képesek kezelni az egyes tervdokumentumok.

A települési turisztikai magterületek tekintetében az adatok összegzését és az eredmények súlyozását követően kialakult a települések számszerűsített sorrendje, ahol a települések maximum 100 pontot érhetnek el. Azok számára, akik jártasak a hazai, regionális idegenforgalmi viszonyokban talán nem meglepő, hogy Eger város érte el a legmagasabb pontszámot, szám szerint 90,25 pontot. A régió 610 települése közül 463 kapott pontot, a maradék 147 a vizsgált paraméterek alapján nem kapott egyet sem.

4. ábra: Települési turisztikai magterületek az Észak-Magyarország régióban

Forrás: GYURKÓ Á., BUJDOSÓ Z. 2017

A 4. ábrán látható az Észak-Magyarország régió települési turisztikai magterületek lehatárolásának eredménye. Az elért eredmények alapján négy kategória különböztethető meg, melyekből az első a „nem magterületi település”. Ezek a települések nem tudnak olyan szintű turisztikai eredményeket felmutatni, mely tényleges idegenforgalom generálódását jelezné az adott területen. Összesen 412 település tartozik ebbe a csoportba, melyből 147 egyetlen pontot sem tudott elérni. A második kategória, melybe összesen 143 település tartozik a „magterületi település idegenforgalommal”. Ezen települések döntő többségében a mérhető forgalmi mutató révén válhattak magterületté. Az ide tartozó főként kis települések a falusi turizmus felfutásával a térségi, regionális idegenforgalom idényszerű célállomásai a turisták számára. Ezen felül ebbe a kategóriába tartozik Hatvan, Kazincbarcika, Salgótarján, mely települések valós városi funkciókat is hordoznak, így lehetőségük nyílhat a jövőben térségük idegenforgalmi központjává válni. A harmadik csoport a „magterületi település jelentős idegenforgalommal”, mely települések mindennapjait, társadalmi és gazdasági mutatóit már jelentősen befolyásolja az idegenforgalom. Az ide tartozó települések – néhány kivétellel – az összes paramétervizsgálatban pontot tudtak elérni. Így általánosságban kijelenthető, hogy a kategória tagjai szálláshellyel, idegenforgalmi szolgáltatásokkal és attrakciókkal ellátott települések.

Ennek értelmében a régió turizmusának meghatározó tagjai, melyek akár országos szintű vendégforgalmat is generálnak. A csoport nagyobb városai Gyöngyös, Mezőkövesd, Sárospatak, Sátoraljaújhely és Tiszaújváros. Az ide tartozó jelentősebb idegenforgalmú, kisebb lakosságú települések pedig például Hollókő, Mátraszentimre és Szilvásvárad. A negyedik kategória a „kiemelt idegenforgalmi települések”. Az elért pontszámok alapján ezen települések Eger, Egerszalók, Miskolc és Tokaj. A felsorolt négy település egyértelműen a régió idegenforgalmának legmeghatározóbb tagjai, melyek a kialakított turisztikai kínálatuk révén jelentős nemzetközi vendégforgalmat is generálnak (GYURKÓ – BUJDOSÓ 2017, BUJDOSÓ – GYURKÓ – BENKŐ 2019).

1. táblázat: Az Észak-Magyarország régió turisztikai magterület lehatárolásában legtöbb pontot elért első húsz település rangsora

	Település neve	Megye	Járás	Turisztikai magterület	Elért pontszám
1.	Eger	Heves megye	Egri	Bükki	90,25
2.	Miskolc	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Miskolci	Bükki	79,19
3.	Egerszalók	Heves megye	Egri	Bükki	65,99
4.	Tokaj	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Tokaji	Tokaj-Hegyalja	61,21
5.	Hollókő	Nógrád megye	Szécsényi	Kelet-Cserhát	59,90
6.	Gyöngyös	Heves megye	Gyöngyösi	Mátrai	59,67
7.	Sárospatak	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Sárospataki	Tokaj-Hegyalja	59,55
8.	Mátraszentimre	Heves megye	Gyöngyösi	Mátrai	57,70
9.	Szilvásvárad	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Bélapátfalvai	Bükki	57,07
10.	Mezőkövesd	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Mezőkövesdi	Bükki	55,97
11.	Sátoraljaújhely	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Sátoraljaújhelyi	Tokaj-Hegyalja	53,14
12.	Aggtelek	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Putnoki	Aggteleki	52,72
13.	Poroszló	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Füzesabonyi	Tisza-tavi	52,59
14.	Bogács	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Mezőkövesdi	Bükki	52,43
15.	Tarcal	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Tokaji	Tokaj-Hegyalja	51,30
16.	Mád	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Szerencsi	Tokaj-Hegyalja	51,17

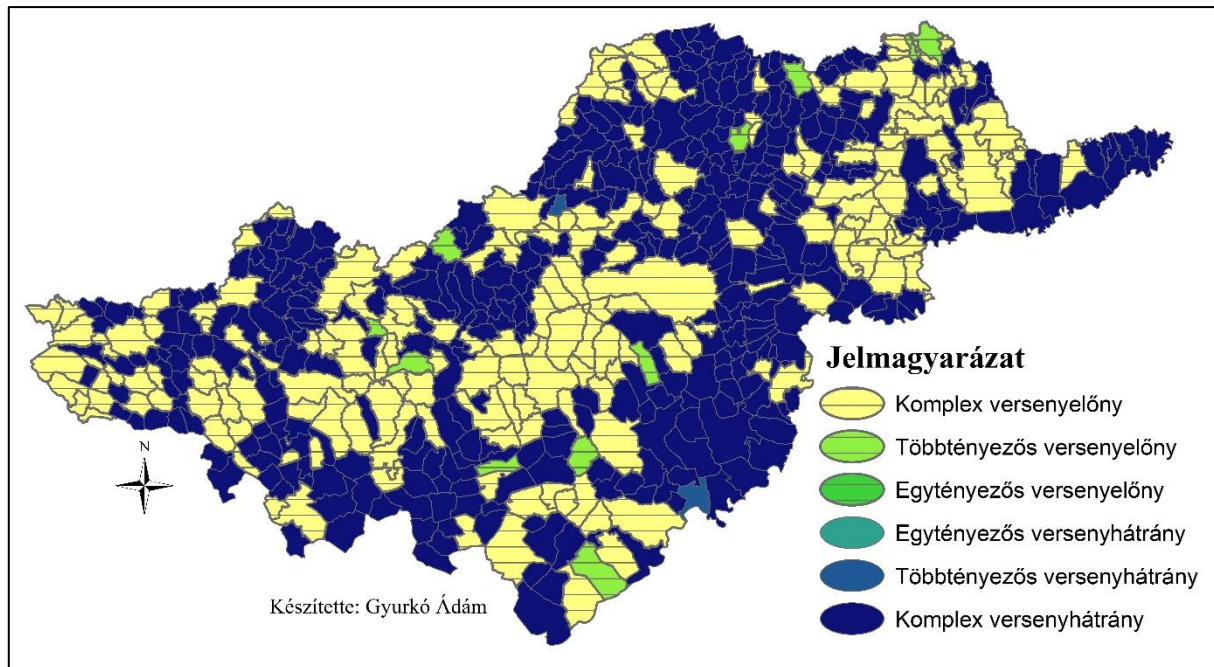
17.	Demjén	Heves megye	Egri	Bükki	50,83
18.	Teresztenye	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Edelényi	Aggteleki	50,34
19.	Bodrogkeresztúr	Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Tokaji	Tokaj-Hegyalja	49,95
20.	Felsőtárkány	Heves megye	Egri	Bükki	49,29

Forrás: Saját szerkesztés

Az 1. táblázaton látható a magterületi lehatárolás húsz legtöbb pontot elért települések rangsora. Első helyen Eger városa áll, mely a régió abszolút kimagasló idegenforgalmi települése, ugyanis szinte az összes vizsgálatban az első helyen végzett. A dobogó harmadik fokára Egerszalók települése került fel, mely nemzetközi szinten is ismert egészségturisztikai szolgáltatói révén kerülhetett kiemelt kategóriába. Hasonlóan tematikus turisztikai termékkel bíró település az első tízes listában Mátraszentimre (8.), mely téli sportcentruma révén országosan is ismert idegenforgalmi település. A régió legjelentősebb települései továbbá Tokaj (4.), Hollókő (5.), Gyöngyös (6.), Sárospatak (7.), Szilvásvárad (9.), Mezőkövesd (10.). A rangsor további helyezettei közt találhatóak kulturális (Sátoraljaújhely, Tarcsl, Mád, Bodrogkeresztúr), természeti (Aggtelek, Felsőtárkány), falusi (Teresztenye), vízparti (Poroszló) és egészségturisztikai (Bogács, Demjén) termékeket felmutató települések.

Az Észak-Magyarország régió végzett turisztikai magterület lehatárolás eredményeinek összegzéséből kiderült, mely települések, térségek a célterület valós idegenforgalmi szereplői. A kialakult rangsor néhány szereplőt leszámítva nem okozott meglepetést, azonban az eredmények érdekessége, hogy a magterületi települések és a hatályos idegenforgalmi területi lehatárolások – mint például a kiemelt üdülőkörzetek – jelentős eltéréseket mutatnak. Az ilyen eltérések miatt jelen tanulmány igazi értéke abban mutatkozik, hogy a kvantitatív módszerek alapján készített vizsgálat kiváló alapot nyújt összehasonlító elemzések elvégzéséhez.

5. ábra: Az Észak-Magyarország régió településeinek turisztikai versenyképessége

Forrás: Saját szerkesztés

A 5. ábrán látható az Észak-Magyarország régió településeinek turisztikai versenyképessége. A települések ilyen típusú versenyképessége többnyire a végleteken mozog. A régió 610 települése közül 166 komplex versenyelőnyös, 413 pedig komplex versenyhátrányos kategória. A két véglet közötti 4 kategóriába csupán 31 település tartozik. A versenyképesség legmagasabb kategóriájába a régió nagyvárosai azaz Eger, Gyöngyös, Hatvan, Miskolc, Salgótarján, Sátoraljaújhely, Sárospatak beletartoznak, továbbá ezen települések környezete szintén beletartozik a versenyelőnyös kategóriába. Így a magterületi lehatárolásnál látható turisztikai magterületek (3. ábra) szépen kirajzolódnak, mint például a Mátra, a Bükk, a Tisza-tó, Aggtelek vagy éppen Tokaj-Hegyalja vidéke. Szemmel láthatólag is kapcsolat áll fenn a turisztikai potenciál és a versenyképesség között.

Az eredmények statisztikai elemzése is értékelhető kapcsolatot feltételez a turisztikai versenyképesség és potenciál között. A két vizsgált paraméter korreláltsága az egyhez közelít (0,60), mely közepes korrelációt, jelentős kapcsolatot jelent.

A magas turisztikai versenyképességi besorolás önmagában még kevés a sikeres turizmus meglétéhez, ugyanis 43 komplex versenyelőnyös település nem tudott magterületi kategóriába kerülni. Ugyanakkor versenyhátrányban 10 település (Hercegkút, Tornaszentandrás, Martonyi, Szendrő, Tornakápolna, Bódvarákó, Hidvégradó, Komjáti, Tirzs, Bódvaszilas) jelentősebb turisztikai pontszámot tudott felmutatni. Ezek „turisztikai magterületi települések jelentős idegenforgalommal” besorolást értek el. Ezen települések egy kivétellel az Aggteleki turisztikai magterületen találhatóak. A települések főként világörökségi

besorolásuk miatt tudtak magasabb pontszámot elérni, így ennek alapján versenyhátrányban jelentősebb turisztikai potenciál felmutatása csak speciális esetekben lehetséges. Alacsonyabb szintű, de még magterületi kategóriát további 45 versenyhátrányos település tudott felmutatni. Ezen települések számára a jövőben nagy esély mutatkozik hátrányos helyzetű besorolásuk megfordítására.

Következtetések

A turizmus mára egyértelműen eszközként értelmezhető a területfejlesztésben. Ezen felvetésből kiindulva szükségeszerű megállapítani, hogy az idegenforgalmi potenciál a régió településállományának hány százalékát érinti. A turizmus és a területfejlesztés vonatkozásában megállapítható, hogy a régió számára kiemelt fontosságú ezen szektor, hiszen 110 db település került magterületi kategóriába, mely a régió összes településének 18,03%-a. Ezen települések mindennapjait, társadalmi és gazdasági viszonyait jelentősen meghatározza az idegenforgalom. A továbbra is jelentős a kihasználatlan potenciál és az idegenforgalmi források meglétével a régió hosszútávú fejlesztési stratégiájának egyik alappillérvé válhat a turisztikai szektor. A turizmus szektor 18,03%-os települési érintettsége jelentős gazdasági meghatározottságot jelent a régióban. Így a térség területfejlesztésének meghatározó iparágává nőtt ki magát a turizmus. A turizmus település szintű érintettségének összehasonlítására más régiókkal adatok hiányában nincs mód. Jelen tanulmány viszont összehasonlító elemzések megtételére kiváló alapot nyújthat a jövőben.

A turizmus a területfejlesztésre gyakorolt pozitív hatásai mára megkérdőjelezhetetlenek. A tudatos terület- és településfejlesztési stratégiák kidolgozásához így szükséges lehet megállapítani, hogy egy adott térség vagy település számára milyen turisztikai versenyképességi mutatóval rendelkezik. A versenyképességi mutató megmutatja milyen mértékű és típusú fejlesztési források bevonása szükséges a célterületen. Alacsony versenyképességnél főként a turisztikai infrastruktúra megerősítése és új attrakciók és szállásadó helyek kialakítása a prioritás. Magas versenyképességi mutatónál elsősorban a meglévő struktúra fejlesztése kell, hogy a stratégia alapját képezze. Természetesen a térség vagy település turisztikai sajátossága felülírhatja a javaslatot.

A vizsgált Észak-Magyarország régió célterület turisztikai versenyképesség és potenciál eredményei között a korrelációs számítás kimutatta, hogy statisztikai értelemben vett kapcsolat is megfigyelhető. Ennek értéke (0,60) közepes korrelációt, jelentős kapcsolatot jelent. A statisztikai kapcsolaton túl az eredményeket összesítő 5. ábrán szemmel jól láthatóan is kirajzolódnak a régió azon térségei, ahol jelentősebb turisztikai potenciál áll fenn. Így a versenyképességi számítás hosszútávú terület- és településfejlesztési tervdokumentumok stratégiáinak kidolgozásában fontos szerepet tölthet be.

A komplex versenyhátrányos kategória nem azt jelenti, hogy ezen települések nem számíthatnak sikeres turizmusra, viszont az ilyen irányú stratégiák megalkotásakor szerényebb célkitűzéseket és fejlesztési elképzeléseket – elsősorban a turisztikai alapinfrastruktúra megerősítése kell prioritást élvezzen – szükséges megálmodni.

Köszönetnyilvánítás

Jelen kutatás/publikáció az „EFOP-3.6.1-16-00001 Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen” című projektnek és az intézménynek köszönhetően jöhetett létre.

Irodalomjegyzék

- AUBERT, A. (2001): A turizmus és a területfejlesztés stratégiai kapcsolata Magyarországon. *Turizmus Bulletin* 5(1): pp. 44-49.
- AUBERT, A. – SZABÓ, G. (2007): *A Dél-dunántúli régió turisztikai magterületeinek lehatárolása*. Xellum Kft. Budapest, pp. 1-23.
- AUBERT, A. – GELÁNYI, N. – JÓNÁS, – BERKI, M. (2010): The Place and Role of Peripheries in Hungary's Changing Tourism. *Geographica Timisiensis* 19(2): pp. 257-267.
- Bujdosó, Z. – Dávid, L. – Remenyik, B. – Tóth, G. (2011): Connection between tourism and regional development on the Hungarian-Croatian border. *Central European Regional Policy and Human Geography* 1(2): pp 27-40.
- BUJDOSÓ, Z. – GYURKÓ, Á. – BENKŐ, B. (2019): Tourism development in Hungary on the example of Northern Hungary Region. *Folia Geographica* 61(2): pp. 86-103.
- DÁVID, L. – TÓTH, G. (2012): Analysing the Competitiveness of Tourism Regions in Hungary. *New Findings. Current Issues In Tourism* 7(2): pp- 803-809.
- EARL, B. (2003): *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó, Budapest, pp. 137-170.
- GYURKÓ, Á. – BUJDOSÓ, Z. (2017): Turisztikai magterületek lehatárolása az Észak-Magyarország régióban. *Acta Carolus Robertus* 7(2): pp 67-88.
- KARDOS, Z. (2011): *Turisztikai ismeretek*. Egyetemi tankönyv, Keszthely, pp. 99–111.
- KISS, J. P. (2003): A kistérségek 2000. évi GDP-jének becslése. In: Nemes, N. J. (szerk.): *Kistérségi mozaik*. (Regionális tudományi tanulmányok 8.) ELTE Regionális Földrajzi Tanszék – MTA-ELTE Regionális Kutatócsoport, Budapest pp. 39-54.
- LENGYEL, I. (2000): A regionális versenyképességről. *Közgazdasági Szemle* 47(12): pp. 962–987.
- MICHALKÓ, G. (2013): *Turizmológia – Elméleti alapok*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- NEMES-NAGY, J. (2006): A területi versenyképesség elemzési módszerei. In: Horváth Gy. (szerk.): *Régiók és települések versenyképessége*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs pp. 69-83.
- PAPP, ZS. (2012): A turisztikai desztinációk versenyképessége – hogyan mérjük? Modellek és módszerek áttekintése. In: Bajmócy, Z. – Lengyel, I. – Málóvics, Gy. (szerk.): *Regionális innovációs képesség, versenyképesség és fenntarthatóság*. JATEPress Kiadó, Szeged pp. 225-238.
- PÉNZES, J. (2014): *Periférikus térségek lehatárolása – Dilemmák és lehetőségek*. Didakt Kiadó, Debrecen pp. 14-76 p.
- REHÁK, G. (2011): *Turizmuspolitika Magyarországon különös tekintettel a Kádár-korszak első tíz évére*. PhD Disszertáció, Debrecen, pp. 78-94.

- RUBOVSKY, A. – SZIGETI, A. – WALKÓ, M. (2009): *A magyar vendéglátás és turizmus újkori története*. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, pp. 201-287.
- TÓTH, G. (2005): A magyarországi idegenforgalmi régiók. *Területi Statisztika* 45(2): pp. 147-162.
- TÓTH, G. (2010): A turisztikai régiók fejlettségének és versenyképességének vizsgálata. *Turizmus Bulletin* 14(1-2): pp. 107-117.
- TÓTH, G. – DÁVID, L. (2011): A turizmus szerepe a regionális fejlődésben. In: Dávid, L. (szerk.): *Magyarország turisztikai régiói: „Komplex megközelítésű digitális tananyagfejlesztés a közgazdaságtudományi képzési terület turizmus alap- és mesterszakjaihoz”* TÁMOP-4.1.2-08/1/A-2009-0051. Pécsi Tudományegyetem, Pécs
- VASVÁRI, M. (2016): *Az Európai Unió által támogatott turisztikai fejlesztések és hatásaiknak vizsgálata alföldi mintaterületeken*. PhD Disszertáció, Debrecen, pp. 41-43.
- VARGA, J. (2014): *A versenyképesség többszintű értelmezése és az innovációval való összefüggései*. PhD Disszertáció, Gödöllő, pp. 43-58.

Egyéb források

- BLANKE, J. – CHIESA, T. (eds) (2009): *The Travel and Tourism Competitiveness Report 2009*. World Economic Forum, Geneva.
http://www.ontit.it/opencms/export/sites/default/ont/it/documenti/files/ONT_2009-03-04_02101.pdf
Letöltés: 2019.09.02.
- DUPEYRAS, A. – MACCALLUM, N. (2013): *Indicators for Measuring Competitiveness in Tourism: A Guidance Document*. OECD Tourism Papers, 2013/02, OECD Publishing, Paris.
<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5k47t9q2t923-en.pdf?expires=1567754349&id=id&accname=guest&checksum=2FE0AD45A09E16FD99876155D08D4A2C>
Letöltés: 2019.09.01.
- MAGYAR TURIZMUS ZRT. (2014) – a turisztikai versenyképesség mutatói, összefoglaló az OECD tanulmánya alapján.
https://mtu.gov.hu/documents/prod/OECD_competitiveness_osszefoglalo.pdf Letöltés: 2019.09.01.